

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף מה

(בעמ' הקודם)

משנה: מסרו לשומר חנם: זהו דין חדש ללא קשר לרישא של המשנה. אם הבעלים מסר את השור לפני שהוא נגח לשומר חנם או לשואל וכו', נכנס השומר תחת הבעלים להתחייב בנזקי השור.

גמרא: תנו רבנן: שור שהמית אדם, אם מכרו לפני שנגמר דינו, הרי הוא מכור (= לעניין שהקונה יכול לחרוש בו עד שיסקלוהו), ואם הקדיש אותו הרי הוא מוקדש (= לעניין שאם נהנה ממנו מעל), ואם שחטו בשרו מותר באכילה, ואם נגח והמית אדם כשהיה ברשות השומר והחזירו השומר לבעליו הרי הוא מוחזר, ולמרות שבית דין יקחו אותו השומר פטור, לפי שהחזיר לו שור מעולה. אבל לאחר שנגמר דינו אינו מכור, ואינו מוקדש לפי שאינו ברשות בעליו להקדישו, ובשרו אסור באכילה, ואם החזירו השומר אינו מוחזר, ולדעת ר' יעקב מוחזר לפי שיכול לומר לו 'הרי שלך לפניך'.

לימא בהא קמיפלגי: אולי נאמר שרבנן ורבי יעקב נחלק האם אפשר לומר באיסורי הנאה 'הרי שלך לפניך', כלומר האם השומר יכול להחזיר לבעלים שור שנאסר בהנאה (מחמת שהרג) ולומר לו 'הרי שלך לפניך' או לא.

אמר רבה: לדעת כולם אומרים באיסורי הנאה 'הרי שלך לפניך', משום שאם תאמר שלדעת רבנן לא אומרים, א"כ שיחלקו גם לעניין חמץ בפסח ורבנן יסברו שהגזל חמץ ועבר עליו הפסח (= וכעת הוא אסור בהנאה כדן חמץ שעבר עליו הפסח) והחזירו לבעליו אינו מוחזר, וזה הרי לא נכון, משום שלדעת רבנן אומר לו הגזלן 'הרי שלך לפניך', וכפי שנלמד לקמן (צח:) - גזל חמץ ועבר עליו הפסח והחזירו, וכן שור עד שלא נגמר דינו, אומרים לו 'הרי שלך לפניך', אבל לאחר שנגמר דינו לא. ומכאן שלדעת כולם באיסור הנאה שבא ממילא כגון חמץ שעבר עליו הפסח

יכול לומר לו 'הרי שלך לפניך'. אבל כאן אין טעם מחלוקתם משום 'איסורי הנאה', אלא האם 'גומרים דינו של שור שלא בפניו', ומדובר שהשומר מסר את השור לבית דין:

אלא הכא וכו': לדעת רבנן אינו מוחזר, לפי שאין גומרים דינו של שור לסקילה אלא בפניו, והבעלים אומרים לשומר אם היית מחזיר אותו אלי הייתי מבריא אותו לאגם, ובית דין לא היו תופסים אותו וממילא לא היו יכולים לגמור את דינו לסקילה שהרי אין גומרים את דינו לסקילה אלא בפניו, וכעת שמסרת אותו לבית דין הרי שהזקת אותו בידים ואתה חייב לשלם לי את דמי השור.

ולדעת ר' יעקב מוחזר, לפי שגומרים דינו של שור לסקילה שלא בפניו, והשומר יכול לטעון לבעלים שסוף סוף בית דין היו גומרים את דינו לסקילה גם אם הוא לא היה לפניהם, וא"כ הנזק קרה מאליו ואני לא הזקתי אותו בידים.

מאי טעמא דרבנן: שנאמר **"השור יסקל וגם בעליו יומת"**, כשם שהבעלים דינם נגמר למיתה רק בפניהם (= כלומר אם אדם רצח נגמר דינו רק כשהוא עומד בפני בי"ד) שנאמר **"עד עמדו לפני העדה למשפט"**, כך השור נגמר דינו רק כשהוא עומד בפני בי"ד.

וטעמו של ר' יעקב: אמנם הבעלים צריכים לעמוד בפני בי"ד לפי שהם יכולים לטעון טענה שתזכה אותם בדין, אבל שור וכי הוא בר טענה?!

*

תנו רבנן ארבעה נכנסו תחת הבעלים וכו'.

קושיא: אמרי היכי דמי: איך מדובר? אם השומרים שמרו עליו בשמירה מעולה (דלת העומדת ברוח שאינה מצויה) - כל השומרים אמורים להיות פטורים, ואם הם שמרו עליו בשמירה פחותה (דלת העומדת ברוח מצויה) - אפילו שומר חנם צריך להיות חייב.

תירוץ: אמרי הכא במאי עסקינן: מדובר שהם שמרו שמירה פחותה, ובכל אופן שומר חנם פטור מלשלם את דמי השור לבעלים, כי בכך נסתיימה חובת שמירתו (אמנם הוא עדיין חייב כופר כדי לכפר על הריגת האדם). אבל שאר השומרים חייבים כי הם צריכים לשמור שמירה מעולה.

קושיא: אמרי כמאן? אי כרבי מאיר האמר שוכר כשומר חינם דמי - וניתני 'חוץ משומר חינם והשוכר'. ואי כרבי יהודה דאמר שוכר כנושא שכר דמי, והאמר מועד בשמירה פחותה סגי ליה - ניתני 'חוץ משומר חינם וכולן במועדין פטורים לענין כופר' (גירסת כתב יד): נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה במשנה (בעמוד ב') האם שור מועד צריך שמירה מעולה: לדעת רבי מאיר צריך שמירה מעולה (שתעמוד ברוח שאינה מצויה) לדעת רבי יהודה מספיק לו שמירה פחותה (שתעמוד ברוח מצויה).

בנוסף, נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה במסכת בבא מציעא מה דינו של 'שוכר': לדעת רבי מאיר דינו כשומר חינם (שצריך לשמור שמירה פחותה), לדעת רבי יהודה דינו כשומר שכר (שצריך לשמור שמירה מעולה).

ממילא קשה: אם הברייתא סוברת כרבי מאיר ששור מועד צריך שמירה מעולה - ואז מובן מדוע שאר השומרים (ששמרו עליו שמירה פחותה) חייבים לשלם כופר אם הוא הרג, אבל קשה: כי לשיטת רבי מאיר גם שוכר דינו כשומר חינם, והיתה צריכה המשנה לכתוב 'חוץ משומר חינם והשוכר'?

ואם הברייתא סוברת כרבי יהודה ששוכר דינו כשומר שכר - ולכן מובן מדוע הברייתא כתבה רק 'חוץ משומר חינם', אבל קשה: כי לשיטת רבי יהודה למועד מספיק שמירה פחותה, ואם כן מדוע שאר השומרים (ששמרו שמירה פחותה) חייבים לשלם כופר?

תירוץ: **אמר רב הונא בר חיננא**: מדובר ששמרו עליו שמירה פחותה והברייתא סוברת א. לגבי סוג השמירה על מועד - כדעת רבי אליעזר (הדעה השלישית במשנה הנ"ל) שחייב בשור מועד אפילו אם שמר עליו שמירה מעולה, ב. ולגבי חיוב שוכר - כדעת רבי יהודה ששוכר דינו כשומר שכר שחייב אם שמר שמירה פחותה.

[רש"י מציין שלדעת רבי אליעזר דוקא לגבי כופר חייבים השומרים, אבל לגבי תשלום לבעלים הם פטורים כי הם עשו כל שביכולתם. ולכן אי אפשר להעמיד את הברייתא באופן ששמרו שמירה מעולה].

תירוץ נוסף: **אביי אמר**: הברייתא סוברת כרבי מאיר, ואין קושיא מדוע היא לא כתבה גם ששוכר פטור? משום שהיא סוברת הפוך במחלוקת של רבי מאיר ורבי יהודה, כמו שהחליף את שיטתם רבה בר אבוא: לדעת רבי מאיר שוכר דינו כשומר שכר, ולדעת רבי יהודה שוכר דינו כשומר חינם.

אמר רבי אלעזר מסר שורו לשומר חנים: אם השור הזיק אחרים - חייב השומר לשלם על הנזק, אבל אם השור הוזק - השומר פטור.

קושיא: אמרי היכי דמי: איך מדובר? אם השומר קיבל על עצמו 'שמירת נזקיו' דהיינו שקיבל על עצמו בסתם בלי לפרש האם כוונתו לשמור שהשור לא יזיק או שלא יוזק (ראב"ד) - גם אם השור הוזק הוא צריך להיות חייב, כי בסתמא כוונתו לקבל שמירה בין שלא יזיק ובין שלא יוזק. ואם הוא לא קיבל על עצמו 'שמירת נזקיו' - אפילו אם הוא הזיק הוא צריך להיות פטור.

תירוץ: אמר רבא: באמת השומר קיבל על עצמו 'שמירת נזקיו', אלא שהשומר הבחין שהשור נגחן, ולכן מסתבר שכוונתו היתה לקבל על עצמו רק שמירה שהוא לא יזיק אחרים, אך לא העלה בדעתו שהשור יוזק משוורים אחרים כי הם יפחדו לנגוח שור תקיף. ולכן הוא חייב אם הזיק ופטור אם הוזק.

משנה: קשרו בעליו במוסרה: אם בעל השור קשר אותו בחבל העשוי מגומי (מאיר) או נעל בפניו כראוי (יש"ש) והיינו בדלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה שזו 'שמירה פחותה' - לדעת רבי מאיר בתם ומועד חייב (כי הם צריכים שמירה מעולה). לדעת רבי יהודה בתם חייב (כי הוא צריך שמירה מעולה), אבל במועד פטור (כי מספיק לו שמירה פחותה, ויתבאר בגמרא), לדעת רבי אליעזר במועד חייב אפילו בשמירה מעולה!

גמרא: מאי טעמא דרבי מאיר וכו': לדעת רבי מאיר סתם שוורים בני אדם לא שומרים עליהם, וממילא כשהתורה כותבת ששור תם שנגח חייב לשלם חצי נזק - אנו מבינים שהתורה כן רוצה שנשמור עליהם שמירה פחותה, ולאחר מכן כותבת התורה ששור מועד 'שלא ישמרנו בעליו' חייב לשלם נזק שלם - ללמד שהוא צריך שמירה מעולה. ועכשיו לומדים מגזירה שווה (שנאמרה 'נגיחה' בשור תם ובשור מועד) משור מועד לשור תם שגם תם צריך שמירה מעולה.

רבי יהודה סבר: לדעת רבי יהודה סתם שוורים בני אדם כן שומרים עליהם שמירה פחותה, וממילא כשהתורה כותבת ששור תם שנגח חייב לשלם חצי נזק - אנו מבינים שהתורה רוצה שנשמור עליהם שמירה מעולה, ולאחר מכן כותבת התורה ששור מועד 'שלא ישמרנו בעליו' חייב לשלם נזק שלם - ללמד שוב שהוא צריך

שמירה מעולה, ונמצא שיש כאן ריבוי אחר ריבוי, והכלל הוא שריבוי אחר ריבוי בא למעט, והיינו ששור מועד מספיק לו שמירה פחותה.

קושיא: וכי **תימא נגיחה לתם נגיחה למועד**: ואם תשאל הרי יש גזירה שווה בין תם למועד, ואם כן גם שור תם תספיק לו שמירה פחותה? והתשובה: הפסוק מיעט בדבריו 'ולא ישמרנו' דוקא את השור מועד שעליו הוא מדבר ולא שור תם.

קושיא: **והא מיבעי ליה ללאו**: והרי צריך את הפסוק 'ולא ישמרנו' ללמד לגופו של דבר שמועד מספיק לו שמירה פחותה כי יש ריבוי אחר ריבוי וכנ"ל?

תירוץ: אם כן נכתוב רחמנא וכו': דהיינו שלומדים מהפסוק את שני הדברים.

תניא רבי אליעזר בן יעקב אומר: זו דעה רביעית. שאפילו שור תם מספיק לו שמירה פחותה. כי הוא סובר כרבי יהודה ששור מועד מספיקה לו שמירה פחותה, וכן לומדים גזירה שווה בין מועד לתם.

*

אמר רב אדא בר אהבה: רבי יהודה סובר שבשור מועד 'צד תמות' נשאת במקומה, ולכן אמנם שור מועד ששמר עליו שמירה פחותה והזיק פטור - אך כל זה דוקא על החצי מועד שבו, אבל על החצי תם שבו חייב לשלם חצי נזק, כי הרי לתם לא מספיקה שמירה פחותה. ונמצא שלדעת רבי יהודה גם בשור מועד חייב לשלם חצי נזק.

*

אמר רב מועד לקרן ימין: שור שמועד לנגוח בקרן ימין עדיין אינו מועד לנגוח בקרן שמאל, ואם נגח בה חייב רק חצי נזק כשור תם. זהו דבר פשוט. רב מחדש יותר מזה, שאם שמר על השור בשמירה פחותה והשור ברח ונגח - יש חילוק בין אם נגח בקרן ימין או בקרן שמאל, דהיינו ששמירה פחותה מספיקה לקרן אחת ולא לשניה.

אמרי אליבא דמאן: לפי מי דיבר רב? הרי לדעת רבי מאיר אם שמר עליו שמירה פחותה חייב אפילו על תם, (אמנם בקרן ימין ישלם נזק שלם כי הוא מועד בה, ובקרן שמאל חצי נזק כי הוא תם בה, אך כאמור לא את זה בא רב לחדש).

ואילו לדעת רבי יהודה אם שמר שמירה פחותה בכל מקרה חייב לשלם חצי נזק, אפילו אם נגח בקרן ימין שהוא מועד בה, ואפילו שלדעת רבי יהודה מועד פטור בשמירה פחותה, אבל הרי לדעתו צד תמות במקומה עומדת - כמו שביאר רב אדא בר אהבה - ואם כן הוא חייב לשלם על הצד תמות שבה חצי נזק (כי לתם צריך שמירה מעולה).

תירוצו: **אמרי לעולם כרבי יהודה וכו'**: רב סובר כרבי יהודה אבל לא כרב אדא בר אהבה, דהיינו שצד תמות לא במקומה עומדת. ולכן בשור המועד (לשני קרניו) אם שמר על השור שמירה פחותה הוא פטור לגמרי ואינו צריך לשלם חצי נזק. ועל כך אומר רב שאם הוא מועד רק לקרן ימין ולא לקרן שמאל, נמצא שלגבי קרן ימין מספיק לו שמירה פחותה, אבל לגבי קרן שמאל הוא צריך שמירה מעולה. ולכן אם שמר עליו שמירה פחותה ונגח: בקרן ימין הוא פטור לגמרי, ואילו בקרן שמאל הוא חייב חצי נזק.